

INTERNATIONAL
**CITY
AND
HISTORY**
SYMPOSIUM ON AVCILAR

ULUSLARARASI AVCILAR KENT ve TARİH SEMPOZYUMU

21-22 OCTOBER 2021 / 21-22 EKİM 2021
AVCILAR - İSTANBUL

INTERNATIONAL CITY AND HISTORY SYMPOSIUM ON AVCILAR

**ULUSLARARASI AVCILAR KENT ve
TARİH SEMPOZYUMU**

21-22 OCTOBER 2021 / 21-22 EKİM 2021
AVCILAR - İSTANBUL

AVCILAR BELEDİYESİ KÜLTÜR HİZMETİDİR
Yayın No: 9

ULUSLARARASI AVCILAR KENT VE TARİH SEMPOZYUMU
INTERNATIONAL CITY AND HISTORY SYMPOSIUM ON AVCILAR
Tam Metin Bildiri Kitabı / Full Text Book

Yayın Sahibi / Publisher: Avcılar Belediyesi / Avcılar Municipality

Editör / Editor: Ülkü KARA - Haldun AYDINGÜN

Yardımcı Editör / Co-Editor: Ayberk ENEZ

Grafik Tasarım / Graphic Design: Tekin ZENGİN

Yayın Tarihi / Publishing Date: Mart - March 2022

Avcılar Belediyesi Yayınları

ISBN: 978-605-73399-0-4
Yayıncı Sertifika No: 63122

Tüm hakları saklıdır. Yazarın ve yayıncının izni olmadan çoğaltılamaz, kopyalanamaz.
Makalelerin içeriği ile ilgili sorumluluklar yazarlara aittir.
*All rights reserved. This book or any portion thereof may not be reproduced or used
in any manner whatsoever without the express written permission of the publisher
Responsibilities for the content of the articles belong to the authors.*

Mayıs 2022

SEMPOZYUM ONUR KURULU
HONOURS COMMITTEE

Prof. Dr. Ersin KALAYCIOĞLU
Prof. Dr. İlter TURAN
Dr. Ragıp Nebil İLSEVEN
Akif Hamza ÇEBİ
Turan HANÇERLİ
Bahattin YÜCEL
Bahadır KALEAĞASI

SEMPOZYUM DÜZENLEME KURULU
ORGANIZING COMMITTEE

Celal EMRE
Lütfi DEMİR
Gökhan ENÜL
Dr. Servet KAYA
Koray Doğan URBARLI
Mesut GÜLŞEN
Elif BORCEKLİ
Öznur Deniz AYAROĞLU
Ayberk ENEZ

SEMPOZYUM BİLİM KURULU
SCIENCE COMMITTEE

Prof. Dr. Şengül AYDINGÜN
Prof. Dr. Blazej STANISLAWSKI
Prof. Dr. Aynur KOÇAK
Dr. Rasih Haldun AYDINGÜN
Dr. Ülkü KARA

2021 yılında aramızdan ayrılan,
engin tarih bilgisi ile bizlere ışık tutarak
Bathonea kazılarında çok katkısı bulunan
Sayın Hakan Murat Akın'a
saygılarımızla...

*In honor of Hakan Murat Akın (R.I.P.
in 2021), who had made enormous
contributions to the Bathonea excavations
with his vast historical knowledge...*

İÇİNDEKİLER

CONTENTS

Önsöz Foreword	7
Sempozyum Açılış Konuşması / <i>Symposium Opening Speech</i> “Bathonea, Kadim Kent İstanbulumuzun Geçmişine ve Tarihine Başka Bir Pencere Açıyor...” “Bathonea Opens Another Window to the Past and History of Our Historical City, Istanbul...” Turan HANÇERLİ	11
Avcılar Bathonea Kazılarının İstanbul Tarihine Katkıları Contributions of Avcılar Bathonea Excavations to the History of Istanbul Şengül G. AYDINGÜN	17
Küçükçekmece Göl Havzası Arkeolojik Araştırma Tarihi History of Archaeological Research at Küçükçekmece Lake Basin Ayberk ENEZ	23
Hititlerin Ticaret Sistemi ve Ticaret Yollarının Avcılar’da Buluşması The Trade System of the Hittites and the Meeting of Trade Roads in Avcılar A. Tuba ÖKSE	43
Avcılar’ın Karadeniz ile Ege Arasındaki Tarihi Ticaret Yolu Üzerindeki Konumunun Önemi The Importance of Avcılar’s Location in the Historic Trade Route Between Black Sea and Aegean Haldun AYDINGÜN.....	51
Bizans Mühürlü Tuğlaları Üzerine Filolojik ve Arkeolojik Araştırma: Küçükçekmece Gölü, Firuzköy Yarımadası’ndaki Yerleşime ait Bizans Yapılarından Seçilmiş Mühürlü Tuğla Örnekleri Üzerine Çalışma Philological and Archaeological Research on Byzantine Stamped Bricks: Case Study of Selected Examples of Stamped Bricks from Byzantine Architectural Structures from the Site on the Firuzköy Peninsula on Lake Küçükçekmece Evelina KACHYNSKA, Grzegorz SUS.....	63
Geç Antik Çağ Eczanesi Daphnusion’dan (?) Mortarium ve Mortarium Piliular Mortarium and Mortarium Pilia from the so called Late Antique Pharmacy Daphnusion Şengül AYDINGÜN, Berrin YILDIZ.....	77
“Bazilikal Yapı”nın Seramik Buluntularına Bir Bakış Ceramic Artifacts of the “Basilical Structure”: An Overview Ülkü KARA.....	105
Bathonea, Athyra ve Angurina Limanları The Harbours of Bathonea, Athyra ve Angurina Hakan ÖNİZ, Şengül AYDINGÜN.....	125
Firuzköy Yarımadası’ndaki “Küçük Liman”: Küçükçekmece Gölü’nde Yapılan Liman Çalışmaları Hakkında Arkeolojik Ön Rapor The So-called “Küçük Liman” on the Firuzköy Peninsula: A preliminary Archaeological Report on Harbour Studies Along the Küçükçekmece Lake Alkiviadis GINALIS.....	143

MS 5. - 11. Yüzyılları Arasında İstanbul Bathonea, Theodosius ve İzmit Körfezi Antik Limanlarının Rolü The Role of the Ancient Harbours of Avcılar Bathonea and Theodosius Between the 5 th - 11 th centuries AD in the Marmara Sea Şengül AYDINGÜN, Sercan ÖNGEN.....	163
Firuzköy Yarımadası Bizans Mimari Kompleksi'nde Merkezi Planlı Yapıdaki Opus Sectile Döşeme: Bir Analoji Denemesi Byzantine Architectural Complex on the Firuzköy Peninsula. An Attempt to Find an Analogy Evelina KACHYNSKA.....	181
Bathonea Kazıları Geç Antik - Orta Çağ Mezarları Late Antique Period - Medieval Tombs of Bathonea Excavations Batuhan SAZAK, Ahmet BEKTAŞ.....	195
Bizans Başkentinin Batı Kırsalında Su Temini: Avcılar ve Yakın Çevresinden Yeni Arkeolojik Buluntular Water Supply in the Western Suburbs of the Byzantine Capital: New Archaeological Evidence from Avcılar and Surroundings Kerim ALTUÇ.....	213
Constantinopolis Yakınlarında Küçükçekmece Göl Havzasında Yer Alan Erken Dönem Hıristiyan Bazilikaları (İstanbul-Avcılar) Early Christian Basilicas at Lake Küçükçekmece near Constantinople (İstanbul-Avcılar) Błażej M. STANISŁAWSKI, Şengül AYDINGÜN, Ayberk ENEZ, Konrad K. SZYMAŃSKI.....	227
Geç Roma, Bizans ve Osmanlı Dönemleri'nde Karantina Bölgesi Olarak Küçükçekmece Gölü ve Çevresi Küçükçekmece Lake and its Surroundings as a Quarantine Zone in the Late Roman, Byzantine and Ottoman Periods Ali ŞAHİN.....	263
Avcılar - Firuzköy Yarımadası'ndaki Osmanlı Yapılarının Dökümantasyonu Documentation of Ottoman Buildings in Avcılar - Firuzköy Peninsula Yaser DELLAL.....	283
MS 19. Yüzyılda Osmanlı Arşiv Belgeleri Işığında Ayamama Çiftliği Üzerine Notlar Notes on the Ayamama Farmland over the Ottoman Archival Sources of the 19 th Century AD Özge ASLANMİRZA.....	297
Batılı Seyyahların Kaleminden Küçükçekmece ve Çevresi Küçükçekmece and Its Surroundings from the Pens of Western Travelers Meriç HARMANCI.....	305
Küçükçekmece Gölü ve Havzasında Çevre Kirliliği Environmental Pollution in the Lake Küçükçekmece and the Basin Serkan KÜKRER, Hakan KAYA.....	321
Küçükçekmece Göl Çevresi Faunası ve Sosyal Yaşama Etkisi Küçükçekmece Lake Environment Fauna and Its Impact on Social Life Hasan DEĞİRMENCİ.....	325
Sempozyum Kapanış Konuşması / Symposium Closing Speech "Bathonea, Asırlar Öncesinden Günümüzü Aydınlatan Bir Işıktır..." "Bathonea is a Light Coming From Centuries Ago to Enlighten Today..." Turan HANÇERLİ.....	341

Geç Antik Çağ Eczanesi Daphnusion'dan (?) *Mortarium* ve *Mortarium Piliu*mlar

Mortarium and *Mortarium Pilia* from the so called
Late Antique Pharmacy Daphnusion

Şengül AYDINGÜN^a, Berrin YILDIZ^b

Özet

İstanbul Küçükçekmece Göl Havzasının batısında Avcılar, Firuzköy Yarımadası üzerinde yürütülen “Bathonea” kazı çalışmalarında Bazilikal Planlı büyük bir yapı kompleksinin apsidal bölümü içinde binden fazla (unguentarium) ilaç şişesi parçası ortaya çıkarılmıştır. Aynı yerde yirmi bir adet *Mortarium* (havan) ve beş adet *Mortarium Piliu*m (havaneli) ele geçmiştir. Yapının iç düzenlemesinde temiz ve pis su kanalları ile büyük bir ocak kısmı da bulunmaktadır. Bu veriler yapının belli bir bölümünün ilaç üretmek için ayrıldığını göstermektedir. İlaç şişelerinin içindeki kalıntılardan alınan örnekler ile yapı çevresinde kış aylarında açan bitki türlerinin eşleşmesi de dikkat çekicidir. Geç Antik Çağ yazarlarının Constantinopolis çevresinde Rhegion yakınlarında varlığından çok kısaca bahsettiği *Daphnusion* adlı bir ilaç yapım merkezinin burası olduğu tarafımızca düşünülmektedir.

Anahtar Sözcükler:

İstanbul, Daphnusion, Mortarium, Mortarium Piliu, Küçükçekmece Gölü.

Abstract

More than a thousand (unguentaria) sherds of the drug bottles were unearthed in the apsidal section of a large Basilical Building complex during the “Bathonea” excavations carried out on the Avcılar, Firuzköy Peninsula in the west of the Istanbul Küçükçekmece Lake Basin. Twenty one *Mortarium* and five *Mortarium Piliu*m were found at the same place. There are waste and clean water channels and a large furnace part in the interior arrangement of the building. These data show that a certain part of the structure is reserved for producing drugs. It is also remarkable that the samples taken from the remains in the drug bottles and the plant species that bloom around the building during the winter months are matched. We think that there is a drug-making center called *Daphnusion*, the existence of which near Rhegion, Constantinople was very briefly mentioned by the writers of the Late Antiquity.

Keywords:

İstanbul, Daphnusion, Mortarium, Mortarium Piliu, Küçükçekmece Lake.

^a Prof. Dr., Kocaeli Üniversitesi, Orcid No: 0000-0002-0309-2348, sengul.aydingun@kocaeli.edu.tr

^b Yüksek Lisans Öğrencisi, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Orcid No: 0000-0001-5233-6612, berrinemre3636@gmail.com

^a Prof. Dr., Kocaeli University, Orcid ID: 0000-0002-0309-2348, sengul.aydingun@kocaeli.edu.tr

^b Graduate student, Kocaeli University, Institute of Social Sciences, Orcid ID: 0000-0001-5233-6612, berrinemre3636@gmail.com

GİRİŞ

İstanbul Küçükçekmece Göl Havzasının (Şek. 1) batısında Avcılar-Firuzköy Yarımadası (Şek. 2) üzerinde 2007 yılında başlayan yüzey araştırmaları¹ 2009 yılından itibaren “Bathonea Antik Yerleşimi” kazı çalışmaları adı altında uluslararası bilimsel bir heyet ile Cumhurbaşkanlığı Kararnameli kazı olarak devam etmektedir². Çanak Çömleksiz Neolitik (PPNB) Dönem’den³ itibaren yerleşim gören Avcılar–Firuzköy Yarımadası üzerindeki kazılarda Bazilikal Planlı iki büyük yapı kompleksi, sarnıç antik yollar, liman yapıları gibi kamusal ve dini yapılar ortaya çıkarılmaktadır. Kazılan alandaki yapılar ve limanlar şimdilik MÖ 4. - MS 13. yüzyıllar arasına tarihlenmektedir.⁴

Çalışmamıza konu olan mortariumlar, ilk görüldüğünde sütunlu yapı olarak adlandırılan⁵ ve kazıları yapıldığında üç nefli bazilikal plana sahip olduğu anlaşılan mimari bir yapı kompleksinde⁶ (Şek. 3-4) yoğun olarak ele geçmiştir. Bazilikal Planlı yapının mimari dokusunun izleri incelendiğinde deprem, yangın istila gibi farklı sebeplerden dolayı birkaç kez yıkılıp yeniden yapıldığı ve ele geçen buluntuların incelenmesiyle de her seferinde farklı bir işlevde kullanılmış olduğu anlaşılmaktadır. Bu anıtsal yapının, ilk olarak birçok atölyesi olan bir yazlık saray, daha sonrasında ise dini bir manastır tarzı yapı, hastane veya kutsal bir şifahane olarak kullanılmış olabileceği düşünülmüştür. Ancak daha sonraki yıllarda ele geçen buluntular konteksi içinde değerlendirildiğinde yapının apsis kısmında tıbbi malzeme/ilaç üretim bölümünün oluşturulmuş olduğunu kuvvetlendirmiştir. En son MS 13. yüzyılın başına kadar kullanım gördüğü anlaşılan Bazilikal Planlı yapının, kazılabilen en alt tabakası MS 5. yüzyıla aittir. Seviye indirme çalışmaları devam etmekte olan yapıda ele geçen en eski buluntular Helenistik birkaç unguentarium⁷ ve MS 2. – 3. yüzyıllar arasına tarihlenebilen bir sikkedir.⁸ Yapının kazıları tamamlanmadığı için daha önceki evreleri henüz tespit edilememiş-

INTRODUCTION

The field research, which started in 2007 on the Avcılar-Firuzköy Peninsula (Fig. 2) in the west of the Istanbul Küçükçekmece Lake Basin (Fig. 1), has been continuing since¹ 2009 as an excavation by an international scientific committee under the name of “Bathonea Ancient Settlement”, as per the Presidential Decree.² Excavations on the Avcılar–Firuzköy Peninsula, which has been inhabited since the Pre-Pottery Neolithic (PPNB) period³, unearthed public and religious structures such as two large building complexes with a Basilical planned building, cisterns, ancient roads, and port structures. The harbours and structures in the excavated area are currently dated to between the 4th century BC and 13th century AD.⁴

The mortaria, which are the subject of our study, were found in an architectural complex⁵ (Figs. 3-4), which was called a columnar structure when it was first seen, and which was understood to have a three-nave basilical plan⁶ when it was excavated. When the traces of the architectural texture of the basilical planned building are examined, it is understood that it was destroyed and rebuilt several times due to different reasons such as earthquakes and fire invasions, and that it was used for a different function each time upon examination of the finds. It is thought that this monumental building may have been used as a summer palace with many workshops, and later as a religious monastery-style building, hospital or a holy hospital. However, when the finds unearthed in the following years are evaluated within its context, it has been strengthened that the medical equipment/drug production section was formed in the apse of the building. The excavated lowest layer of the basilical planned building, which is understood to have been used until the beginning of the 13th century AD, belongs to the 5th century AD. The oldest finds unearthed in the building, whose excavation is still ongoing, are a few Hellenistic unguentaria⁷ and a coin that can be dated between 2th - 3th

1 Aydıngün 2010: 75.

2 Aydıngün 2013: 41; Aydıngün 2017: 2; Aydıngün 2017: 371.

3 Aydıngün - Aydıngün 2020: 7; Aydıngün vd. 2014: 22; Aydıngün 2017: 372-373.

4 Aydıngün 2017: 371.

5 Aydıngün 2017: 380; Aydıngün 2014: 21–34; Aydıngün vd. 2018: 270.

6 Aydıngün 2017: 6.

7 Kaya 2019: 55, Kat. No. 1-3.

8 Tekin 2017: 365, Res. 2.

1 Aydıngün 2010: 75.

2 Aydıngün 2013: 41; Aydıngün 2017: 2; Aydıngün 2017: 371.

3 Aydıngün - Aydıngün 2020: 7; Aydıngün vd. 2014: 22; Aydıngün 2017: 372-373.

4 Aydıngün 2017: 371.

5 Aydıngün 2017: 380; Aydıngün 2014: 21–34; Aydıngün vd. 2018: 270.

6 Aydıngün 2017: 6.

7 Kaya 2019: 55, Kat. No. 1-3.

tir.⁹ Buluntulara göre söz konusu yapının Helenistik Dönem'e kadar incek bir yapım süreci olduğu sanılmaktadır.

Türkçe'de "havan" olarak kullanılan ve içinde ezme işlemi yapılan kaplara Yunanca "thyeia", Latince "mortarium" denilir. Havaneli ise kap içindeki malzemeyi ezip karıştırmaya yarayan tutamaklı kısımdır. Bu alet Yunanca "holmos", Latince "pila" olarak adlandırılır. Arkeoloji literatüründe daha çok latince tanımları olan "Mortarium" ve "Mortarium Pilium" terimleri kullanılmaktadır. Bu yayında arkeoloji literatüründe yaygın olan Latince biçimiyle; Mortarium ve Mortarium Pilium terimleriyle söz edilecektir. Her iki alet ezme ve karıştırma işleminin ayrılmaz bütünüdür.¹⁰

Mortariumların¹¹ ve Mortarium Piliumların¹² Anadolu'da Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem'den¹³ başlayarak günümüze kadar kullanım gördüğü yapılan kazılarla tespit edilmiştir. Yiyecek ya da boya gibi maddelerin ezilip toz haline getirilmesi ve karıştırılması ihtiyacının henüz kap yapımının bilinmediği Paleolitik Dönem'de başladığı, bunun için kayalıklardaki doğal oyukların ilk öğütme birimleri olarak kullanıldığı sanılmaktadır. MÖ 6500'lere geldiğinde Çanak Çömleli Neolitik Dönem'de taşınabilir mortariumların kullanılmasına başladığı bilinmektedir.¹⁴ İlk değirmenlerin de basit öncüsü olarak düşünülen mortariumlar, geç dönemlere kadar değirmenlerle birlikte kullanılmaya devam etmiştir.¹⁵ Arkeolojik kazı ve araştırmalarda ele geçen mortariumlar taş¹⁶, mermer¹⁷, pişmiş toprak¹⁸, ahşap¹⁹ ve maden²⁰ gibi değişik malzemelerden yapılmıştır. Mortariumlar en az bir, en fazla dört tutamaklı²¹, geniş ağızlı, kalın cidarlı ve düz dipli özel kap türleridir. Mortariumların büyük bölümünde içinde ezilen maddelerden çıkarılan sıvıların kolayca dökülebilmesi için ağız

century AD.⁸ Since the excavations of the building have not been completed, its previous phases have not been determined yet.⁹ According to the finds, it is thought that the building in question was a construction process going back to the Hellenistic period.

The containers used as "mortar" in Turkish and in which the crushing process is made are called "thyeia" in Greek and "mortarium" in Latin. The pestle is the part with the handle that is used to crush and mix the material in the container. This instrument is called "holmos" in Greek and "pila" in Latin. In the archaeological literature, the Latin definitions "Mortarium" and "Mortarium Pilium" are mostly used. In this publication, Mortarium and Mortarium Pilium, in the Latin form common in the archaeological literature, will be mentioned. Both tools are an integral part of the crushing and mixing process.¹⁰

It has been determined by the excavations that Mortaria¹¹ and Mortarium Piliums¹² have been used in Anatolia starting from the Pre-Pottery Neolithic period¹³ until today. It is thought that the need for crushing, pulverizing and mixing substances such as food or paint started in the Paleolithic period, when container making was not known yet, and for this, the natural cavities in the rocks were used as the first grinding units. It is seen that portable mortaria began to be used in the Pottery Neolithic period c.6500 BC.¹⁴ Mortaria, which are thought to be the simple forerunners of the first mills, continued to be used with mills until late periods.¹⁵ The mortaria found in archaeological excavations and researches are made of different materials such as stone¹⁶, marble¹⁷, terracotta¹⁸, wood¹⁹ and metal²⁰. Mortaria are special types of vessels with at least one, at most four handles, wide mouths, thick walls and flat bot-

9 Aydıngün 2018: 270.

10 Berlin - Slane 1997: 124; Moritz 1958: 22.

11 Er 2012: 260; Tekçam 2007: 145.

12 Yıldızlı - Ergürer 2019: 632; Ergürer 2015: 87.

13 Özkaya - Şahin 2020: 377.

14 Moritz 1958: 24.

15 Moritz 1958: 22.

16 Yıldızlı - Ergürer 2019: 626.

17 Korkut 2002: 240.

18 Çokay Kepçe 2013: 165.

19 Kazhdan 1991: 1411.

20 Doğan 2007: 65.

21 Ergürer 2015: 87.

8 Tekin 2017: 365, Res. 2.

9 Aydıngün 2018: 270.

10 Berlin - Slane 1997: 124; Moritz 1958: 22.

11 Er 2012: 260; Tekçam 2007: 145.

12 Yıldızlı - Ergürer 2019: 632; Ergürer 2015: 87.

13 Özkaya - Şahin 2020: 377.

14 Moritz 1958: 24.

15 Moritz 1958: 22.

16 Yıldızlı - Ergürer 2019: 626.

17 Korkut 2002: 240.

18 Çokay Kepçe 2013: 165.

19 Kazhdan 1991: 1411.

20 Doğan 2007: 65.

kısının bir tarafında akıtıç bulunmaktadır.²² Bu kaplarda öğütme işlemi yapıldığı için iç kısımlarında aşınmalara rastlanılmaktadır.²³

Yüzyıllar boyunca kullanılan²⁴ mortariumlarda; tahılların dövülerek kabuğundan ayrıldığı²⁵, meyve, sebze²⁶, sos²⁷ ve yemeklik malzemelerin (örn. baharatları) karıştırıldığı ve zeytin²⁸, peynir, sarımsak ve hatta baldıran otu gibi maddelerin ezildiği bilinmektedir.²⁹ Mortariumların, sebze ve meyvelerin ezilerek sularının çıkarılmasında da kullanıldığı düşünülmektedir.³⁰ Antik kaynaklarda *libum*, *placenta*, *savillum* olarak geçen kek çeşitleri³¹; *moretum* olarak geçen salata³² ve deniz ürünleri³³ gibi yiyeceklerin yapımında da mortariumların kullanıldığı belirtilmektedir.

Mortariumlar, bitki ve gıda ürünleri ezme dışında da çok farklı işlevlerde kullanılmıştır.³⁴ Cam üretiminde, kırık cam parçalarının eritilerek tekrar işlenmesinde, tekstil endüstrisinde³⁵, ilaç yapımında bitkilerin ezilerek macun ya da toz haline getirilmesinde, boya üretiminde, metal tozlarının³⁶ ve inşaat malzemelerinin karıştırılmasında³⁷ kullanıldığı görülmektedir.

Mortariumların, tıp ve kozmetik alanında da kullanılmasına en güzel örneklerden birisi Patara'da yapılan kazılarda bir mezarda ele geçen kozmetik ve ilaç yapımında kullanılan metal aletler, merhem kapları ve öğütme taşı ile mermer kapların bulunmasıdır.³⁸ İstanbul Avcılar Firuzköy Yarımadası'nda yürütülen Bathonea kazılarında da benzer malzemeler ile yüzlerce antik dönem ilaç şişesi (Şek. 30) bir arada bulunmuştur.³⁹ Troas bölgesinde bulunan bazı mermer kapların içlerinde boya

toms.²¹ In most of the mortaria, there is a drain on one side of the mouth so that the liquids extracted from the crushed materials can be poured easily.²² Since the grinding process is carried out in these containers, abrasions are observed on the inner parts.²³

Mortaria have been used for centuries²⁴: Beating grains from their hulls²⁵, mixing fruit, vegetables²⁶, sauces²⁷, and edible ingredients (eg. spices); items such as olives²⁸, cheese, garlic, and even hemlock have been known to be crushed²⁹. It is thought that mortaria were also used to extract the juice of vegetables and fruits by crushing them.³⁰ Types of cakes³¹ referred to as *libum*, *placenta*, *savillum* in ancient sources; it is stated that mortaria are also used in the production of foods such as salads³² and seafood³³, which are referred to as *moretum*.

Mortaria have been used for many different functions apart from crushing plants and food products.³⁴ It is seen that it is used in glass production, in the reprocessing of broken glass pieces by melting, in the textile industry³⁵, in the production of medicines, in the production of paste or powder by crushing the plants, in the production of paint, in the mixing of metal powders³⁶ and construction materials.³⁷

One of the best examples of the use of mortaria in the field of medicine and cosmetics is the metal tools used in making cosmetics and medicine, ointment containers, grinding stone, and marble vessels found in a tomb during the excavations in Patara.³⁸ Hundreds of ancient unguentarium medicine bottles (Fig. 30) were found together with similar

22 Tek 2003: 395; Ergürer 2015: 87.

23 Berlin - Slane 1997: 123.

24 Symonds 2012: 171.

25 Plinius XVIII: 112.

26 Poupaki 2009: 109.

27 Berlin - Slane 1997: 123.

28 Poupaki 2009: 109.

29 Moritz 1958: 22.

30 Tek 2003: 395.

31 Cato: 75, 76, 84.

32 Columella XII: 59.

33 Herodotus I: 121, II: 146; Apicius II: 42, 43.

34 Yangaki 2009: 247.

35 Çokay Kepçe 2013: 165.

36 Kazhdan, 1991: 1411.

37 Poupaki 2009: 109.

38 Korkut 2002: 240.

39 Aydınğün vd. 2013: 39; Aydınğün 2017: 381; Kaya 2017: 239; Kaya - Aydınğün 2020: 503-512.

21 Ergürer 2015: 87.

22 Tek 2003: 395; Ergürer 2015: 87.

23 Berlin - Slane 1997: 123.

24 Symonds 2012: 171.

25 Plinius XVIII: 112.

26 Poupaki 2009: 109.

27 Berlin - Slane 1997: 123.

28 Poupaki 2009: 109.

29 Moritz 1958: 22.

30 Tek 2003: 395.

31 Cato: 75, 76, 84.

32 Columella XII: 59.

33 Herodotus I: 121, II: 146; Apicius II: 42, 43.

34 Yangaki 2009: 247.

35 Çokay Kepçe 2013: 165.

36 Kazhdan, 1991: 1411.

37 Poupaki 2009: 109.

38 Korkut 2002: 240.

kalıntılarının bulunması bu kapların içlerinde renk maddelerin öğütülerek oluşturulan toz boyanın su ya da yağ gibi sıvılarla karıştırılmış olabileceğini düşündürmektedir. Dardanos Tümülüsü'nde bulunan taş kapların ölü gömme törenlerinde kullanıldığı görülmektedir. Bu kapların içlerinde boya kalıntılarının bulunması ölen kişinin veya cenaze törenine katılan kişilerin yüzlerini boyamış olabileceğini akla getirmektedir. Cenaze töreni bittikten sonra da kapların mezara ölü hediyesi olarak bırakıldığı ya da ölen kişinin yaşamı sırasında kişisel eşyası olarak mezara bırakıldığı şeklinde yorumlanmaktadır.⁴⁰

Ayrıca taş kapların, sunu amaçlı olarak kullanılan örnekleri de mevcuttur. Ksanthos'daki Harpy Anıtı'nın yanında yer alan sütun üzerindeki lahdin önünde bulunan taş kapların, ritüellerde sunu amaçlı kullanılmış olabileceğini düşündürmektedir. Sunularda omphalos gibi ortası tümsekli phiale türü taş kapların da kullanıldığı bilinmektedir.⁴¹

Taştan yapılan mortariumlar, Arkaik Dönem'den itibaren pişmiş topraktan da yapılmaya başlanır.⁴² Klasik ve Helenistik Dönemler'de yoğun olarak kullanılan mortariumların mermerden yapıldığı görülmektedir.⁴³ Roma İmparatorluk Dönemi'nde genellikle pişmiş topraktan yapılan mortariumların taş, mermer ve bronz örnekleri de kazılarda ele geçmektedir.⁴⁴ MS 3. – 4. yüzyılların başlarında kilden yapılan örnekler de rastlanılmaktadır.⁴⁵ Batı Roma İmparatorluğu'nda pişmiş topraktan yapılan mortariumlar ele geçerken Doğu Akdeniz'de taş ve mermer mortariumların kullanıldığı görülmektedir.⁴⁶ Taş mortariumlar ezme ve vurma gibi işlemlerde pişmiş toprak mortariumlara göre daha dayanıklı olduğu için Akdeniz'de uzun süre tercih edildiği anlaşılmaktadır.⁴⁷ Mortariumlar antik dönemin sonu olan MS 7. yüzyılın sonuna kadar mutfak ve masa kabı olarak kullanılmıştır. Roma İmparatorluğu'nun batı eyaletlerinde MS 7. yüzyılın sonuna kadar kullanılan mortariumlar Doğu Roma eyaletlerinde MS 8. yüzyıla kadar

materials during the Bathonea excavations carried out in Istanbul Avcılar Firuzköy Peninsula.³⁹ The presence of paint residues inside some of the marble vessels found in the Troas region suggests that the powder paint formed by grinding the colored materials in these vessels may have been mixed with liquids such as water or oil. It is seen that the stone vessels found in the Dardanos Tumulus were used in burial ceremonies. The presence of paint residues inside these vessels suggests that they may have painted the faces of the deceased or the people who attended the funeral. It is interpreted that the vessels were left in the grave as a gift from the dead after the funeral or as personal belongings of the deceased during her life.⁴⁰

There are also examples of stone vessels used for presentation purposes. The stone vessels in front of the sarcophagus on the column next to the Harpy Monument in Ksanthos suggest that they may have been used for presentation purposes in rituals. It is known that phiale-type stone vessels with a hump in the middle, such as omphalos, were also used in the offerings.⁴¹

Mortaria made of stone are also started to be made of terracotta from the Archaic period.⁴² It is seen that the mortaria, which were used extensively in the Classical and Hellenistic periods, were made of marble.⁴³ Stone, marble and bronze examples of mortaria, which were generally made of terracotta during the Roman period, were also found in the excavations.⁴⁴ At the beginning of the 3rd - 4th century AD, examples made of clay are also encountered.⁴⁵ While mortaria made of terracotta were found in Western Rome, it is seen that stone and marble mortaria were used in the Eastern Mediterranean.⁴⁶ It is understood that stone mortaria were preferred for a long time in the Mediterranean because they are more durable than terracotta mortaria in processes such as crushing and hitting.⁴⁷ Mortaria were used as kitchen and tableware until the end of the 7th century AD, the

40 Tombul 2006: 255.

41 Korkut 2002: 238.

42 Yıldızlı - Ergüner 2019: 628.

43 Hayes 1967: 337.

44 Doğan 2007: 65.

45 Hayes 1967: 337.

46 Kazhdan 1991: 1411.

47 Berlin - Slane 1997: 123-124.

39 Aydıngün vd. 2013: 39; Aydıngün 2017: 381; Kaya 2017: 239; Kaya - Aydıngün 2020: 503-512.

40 Tombul 2006: 255.

41 Korkut 2002: 238.

42 Yıldızlı - Ergüner 2019: 628.

43 Hayes 1967: 337.

44 Doğan 2007: 65.

45 Hayes 1967: 337.

46 Kazhdan 1991: 1411.

47 Berlin - Slane 1997: 123-124.

kullanım görmüştür.⁴⁸ Mortariumların, Batı Anadolu, Ege Adaları, Yunanistan Anakarası, Mısır, Suriye, Kıbrıs ve İtalya gibi oldukça geniş bir coğrafyada kullanıldığı görülmektedir.⁴⁹

Mortariumlar genel olarak tutamaklarına ya da derinliklerine göre sınıflandırılmaktadır. Tutamaklarına göre mortariumlar, *tutamaklı* ve *tutamaksız* olarak iki ana gruba ayrılmaktadır. Bu iki ana grupta kendi içinde *tutamaklı sığ mortarium*, *tutamaklı derin mortarium*, *tutamaksız sığ mortarium* ve *tutamaksız derin mortarium* olarak dört alt gruba ayrılmaktadır.⁵⁰ Derinliklerine göre mortariumlar ise *sığ mortarium*⁵¹ ve *derin mortarium*⁵² olarak sınıflandırılmaktadır. Doğu Akdeniz’de pişmiş topraktan yapılmış az sayıdaki mortariumların ise, John W. Hayes tarafından *Kuzey Suriye Tipi*⁵³ olarak tanımlandığı görülmektedir. Bathonea kazılarında ele geçen mortariumları, bu tipolojiye bağlı kalarak tutamaklarına göre, *tutamaklı* ve *tutamaksız* olarak iki ana gruba; bu iki ana grup da derinliklerine göre *tutamaklı sığ mortarium*, *tutamaklı derin mortarium*, *tutamaksız sığ mortarium* ve *tutamaksız derin mortarium* olarak dört alt gruba ayırarak sınıflandırılmıştır.

İstanbul Küçükçekmece Göl Havzası Bathonea kazılarında yürütülen kazı çalışmalarında şu ana kadar yirmi üç adet mortarium bulunmuştur. Bu mortariumlardan yirmi iki adedi (Şek. 6–21) parçalar halinde ele geçerken yalnızca biri (Şek. 5) bütün parçalarıyla ele geçerek tümlenebilmiştir. Mortariumlardan biri yarıya kadar işlenmiş (Şek. 6a-6b) olup, henüz yapım aşamasındayken tamamlanamamış olarak bulunmuştur. Ele geçen mortariumların, on altısı gövde (Şek. 6–21), dördü dip (Şek. 22–25) ve ikisi de ağız (Şek. 26-27) parçasına aittir. Bütün mortariumların ağız çapları ölçüldüğünde 12 cm ile 51,5 cm aralığında değiştiği görülmektedir. On beş mortarium, gövdeden kırık olduğu için ağızdan dibe kadar profil veren yedi mortariumun (Şek. 5-9, 12-13) ölçülebilen yükseklikleri 5,6 cm ile 19,7 cm aralığında değişmektedir. Bu beş mortariumun, derinlikleri 4,1 cm ile 17,8 cm aralığında ölçülmek-

end of antiquity. Mortaria, which were used in the western provinces of Roman Empire until the end of the 7th century AD, were used in the Eastern Roman Empire provinces until the 8th century AD.⁴⁸ It is seen that mortaria are used in wide geographies such as Western Anatolia, Aegean Islands, Mainland Greece, Egypt, Syria, Cyprus and Italy.⁴⁹

Mortaria are generally classified according to their handles or depth. Mortaria are divided into two main groups according to their *handles with* and *without handles*. These two main groups are divided into four sub-groups as *shallow mortarium with handle*, *deep mortarium with handle*, *shallow mortarium without handle*, and *deep mortarium without handle*.⁵⁰ Mortaria are classified according to their depth as *shallow mortarium*⁵¹ and *deep mortarium*.⁵² It is seen that the few mortaria made of terracotta in the Eastern Mediterranean were defined as the *Northern Syria Type*⁵³ by John W. Hayes. The mortaria unearthed in the Bathonea excavations, adhering to this typology, are divided into two main groups according to their *handles with* and *without handles*; these two main groups were classified according to their depths by dividing them into four sub-groups as *shallow mortarium with handles*, *deep mortarium with handles*, *shallow mortaria without handles* and *deep mortaria without handles*.

During the excavations carried out in Istanbul Küçükçekmece Lake Basin Bathonea excavations, twenty-three mortaria have been found so far. Twenty-two of these mortaria (Figs. 6-21) were broken and incomplete, however only one (Fig. 5) had all the pieces and could be completed. One of the mortaria was semi-manufactured (Figs. 6a-6b) and found as under construction. Sixteen examples belong to the body (Figs. 6–21), four ones belong to the bottom (Figs. 22–25) and two ones belong to the rim (Figs. 26-27). Diameters of the rims of all mortaria are measured and it has been seen that they varying the range of 12 cm to 51.5 cm. The heights of the seven mortaria (Figs. 5-9, 12-13), which have extant rims and bases, vary in

48 Symonds 2012: 172-173.

49 Korkut 2002: 237; Ergürer 2015: 87-88.

50 Yıldızlı - Ergürer 2019: 628-632; Türkmen 2009: 11-14.

51 Ergürer 2015: 89-91; Eroğlu 2019: 75-76.

52 Eroğlu 2019: 76-78.

53 Hayes 1967: 337-348; Yangaki 2009: 247; Çokay Keççe 2013: 165.

48 Symonds 2012: 172-173.

49 Korkut 2002: 237; Ergürer 2015: 87-88.

50 Yıldızlı - Ergürer 2019: 628-632; Türkmen 2009: 11-14.

51 Ergürer 2015: 89-91; Eroğlu 2019: 75-76.

52 Eroğlu 2019: 76-78.

53 Hayes 1967: 337-348; Yangaki 2009: 247; Çokay Keççe 2013: 165.

tedir. Sadece yedi mortariumun, ağızdan dibe kadar profil vermesi genel olarak mortariumların sığ ya da derin olduklarının tespit edilmesinde yetersiz kalmıştır.

Mortarium parçaları incelendiği zaman on beşinin ağız profili (Şek. 5–15, 19, 20, 26-27) verdiği görülmektedir. Bu parçaların hepsi düz ağız profilidir. Mortariumların on ikisinde tutamak bulunmaktadır. Bu mortariumdan sekizinin tutamakları yarım daire (Şek. 5–11, 26) şeklinde dördünün tutamakları ise köşeli (Şek. 12b–15) olarak tasarlanmıştır. Tutamakları yarım daire şeklinde olan mortariumlardan beşi düz olarak yapılmıştır. Diğer üç tutamağı yarım daire şeklindeki mortariumlardan birincisinin tutamağı üzerinde kazıma çizgilerle oluşturulmuş çizgisel bezeme (Şek. 8) yer almaktadır. İkincisinin üzerindeki yarım daire şeklindeki çift tutamaklardan birinin üzerinde akıtacak diğer tutamağın üzerinde ise kazıma çizgilerle oluşturulmuş çizgisel bezeme (Şek. 26) yer almaktadır. Üçüncüsünün ağız kısmında yarım daire şeklindeki iki tutamaktan bir tanesinde akıtıcı (Şek. 10) bulunmaktadır. Köşeli tutamağa sahip mortariumlardan üçünün tutamakları dikdörtgen şeklindeyken birinin tutamağı ise kare şeklinde tasarlanmış olup üzerinde kazıma çizgilerle oluşturulmuş çizgisel bezemesi (Şek. 12b) vardır. Ele geçen mortariumlardan yirmi biri ağız kenarları ve dipten kırık oldukları için tutamak sayıları tam olarak tespit edilememiştir. Yalnızca bir mortarium tüm parçalarıyla ele geçtiği için dört tutamağa (Şek. 5) sahip olduğu görülmüştür. Bu mortariumların dip profil veren parçaları incelendiği zaman dördünün halka kaideli, (Şek. 6a, 12, 22, 23) dokuzunun düz dipli (Şek. 7a-9, 13, 16-20) ve birinin de hem kaideli hem de düz dipli (Şek. 5) olduğu görülmektedir. Mortariumların on beşi (Şek. 7, 10, 11, 13-15, 17-25, 27) taştan, altısı (Şek. 6, 8, 9, 12, 16, 26) mermerden, birinin de (Şek. 5) porfirten yapıldığı görülmektedir.

Bathonea kazılarında beş Mortarium Piliüm (havaneli), bulunmuştur. Bunlardan üçü mermer (Şek. 29-31), biri bronz (Şek. 32)⁵⁴, biri de taştan (Şek. 33) yapılmıştır. Mortarium Piliümlardan, üçü tam (Şek. 29, 31, 33) olarak, biri iki parça (Şek. 30) halinde kırık, diğer biri ise sap kısmından eksik (Şek. 32) olarak ele geçmiştir. Mortarium Piliü-

the range of 5.6 cm to 19.7 cm. The depths of these five mortaria are measured in the range of 4.1 cm to 17.8 cm.

When mortarium fragments are examined, it has been seen that fifteen of them have extant rims (Figs. 5–15, 19-20, 26-27). All of these rims are flat formed. Twelve of the mortaria have handles. The handles of the eight of them are semicircular (Figs. 5–11, 26) and the handles of four are angular (Figs. 12b–15). Five of the handles with semicircular handles were made in flat form. There is a linear decoration which is incised lines on the handle of the first of the semicircular mortaria with other three handles (Fig. 8). On one of the semicircular double handles on the second, there is a drain and on the other handle there is a linear decoration with incised lines (Fig. 26). On the mouth of the third one, one of the two semicircular handles has a drainer (Fig. 10). While the handles of three of the mortaria with angular handles are rectangular, the handle of one of them is designed in a square shape and has a linear decoration with incised lines (Fig. 12b). Since twenty-one of the mortaria were broken from the rim and bottom, the number of handles could not be determined exactly. Since only one mortarium was recovered with all its parts, it was found to have four handles (Fig. 5). When the bottom profiled parts of these mortaria are examined, four of them have ring bases (Figs. 6a, 12, 22-23), nine of them have flat bottoms (Figs. 7a-9, 13, 16-20) and one of them is both pedestal and flat bottom (Fig. 5). Of the mortaria, fifteen (Figs. 7, 10, 11, 13-15, 17-25, 27) were made of stone, six (Figs. 6, 8, 9, 12, 16, 26) of marble, and one (Fig. 5) appears to be made of porphyry.

During the Bathonea excavations, five Mortarium Piliüms (pesthets) were found. Three of them are made of marble (Figs. 29-31), one of them is made of bronze (Fig. 32)⁵⁴, and one of them is made of stone (Fig. 33). Of the Mortarium Piliüms, three of them were found complete (Figs. 29, 31, 33), one of them in two pieces (Fig. 30) and the other one missing stem part (Fig. 32). The upper part of two of the Mortarium Piliüms is designed in the form of a bent finger⁵⁵ or an elbow⁵⁶ in publications (Figs. 29-30).

54 Enez 2019: Kat. No. 7.

55 Tombul 2006: 255; Ergürer 2015: 89; Korkut 2002: 240-245.

56 Crawford 1990: 51, 65, 92, 95.

54 Enez 2019: Kat. No. 7.

munlardan ikisinin üst kısmı yayınlarda *bükülmüş parmak formu*⁵⁵ ya da *dirsek* şeklinde⁵⁶ (Şek. 29-30) tasarlanmıştır.

Bathonea kazılarında ele geçen yirmi üç mortariumun on ikisi tutamaktır. Tutamaklı yedi mortariumdan beşi 4,1 cm ile 8 cm aralığında ölçülebilen derinlik ile *tutamaklı sığ mortarium* (Şek. 6, 8, 9, 12, 13) grubuna girmektedir. İki ise 12 ve 19,7 cm derinlikleri ile *tutamaklı derin mortarium* (Şek. 5, 7a) olarak sınıflandırılmıştır. Tutamaklı mortariumlardan sadece yedisi ağızdan dibe profil verdiği için sığ ya da derin oldukları anlaşılabilmiştir. Ancak diğer beş tutamaklı mortariumun dördü gövdeden biri ise ağız kısmından kırık olduğu için sığ ya da derin oldukları tespit edilememiştir. Mortariumlardan dördü dipten, beşi gövdeden ve bir tanesi de ağızdan kırık olduğu için tutamaklı, tutamaksız; sığ yada derin herhangi bir sınıflandırmaya dahil edilememiştir.

SONUÇ

Sonuç olarak; İstanbul Küçükçekmece Göl Havzasının Avcılar kıyılarında yürütülen Bathonea kazılarının Bazilikal Planlı yapısında atölye olabileceği düşünülen apsidal bölümde yoğun olarak Mortarium ve Mortarium Piliumlar ele geçmiştir. Aynı yapının +5,33 / +3,92 m kotları arasındaki seviyelerinde ele geçen diğer konteks buluntulara baktığımızda çok sayıda pişmiş topraktan unguentaria⁵⁷, kemik karıştırıcılar (Şek. 34)⁵⁸ ile değişik coğrafyalardan amphoralar⁵⁹, çok sayıda cam cürüfları⁶⁰ ve aydınlatma araçları olan kandillerin⁶¹ varlığı burasının özel bir alan olduğunu kanıtlamaktadır. Yapının apsidal bölümüne büyük ve özel aksama sahip ahşap bir kapı⁶² ile ayrıca girilebildiği anlaşılmaktadır. Temiz ve pis su kanalları olan, büyük bir ateş/ocak birimi bulunan apsidal bölümün değişik atölyelere ayrılmış olduğu görülmektedir. Hatta bu bölümde görevlilerin kullanımı için latrina (tuvalet) hazırlanmıştır. Geç Antik Çağ yazarları Rhegion (Küçükçekmece) yakınlarında *Daphnusion* adlı bir ilaç üretim

Twelve of the twenty-three mortaria unearthed in the Bathonea excavations have handles. Five of the seven mortaria with handles fall into the group of shallow mortaria with handles (Figs. 6, 8, 9, 12-13) with a measurable depth of between 4.1 cm and 8 cm. Two of them were classified as deep mortarium with handles (Figs. 5, 7a) with depths of 12 and 19.7 cm. Since only seven of the gripped mortaria gave a profile from the mouth to the bottom, it could be understood that they were shallow or deep. However, since four of the other five handle mortaria were broken from the body and one of them was broken from the rim, it could not be determined that they were shallow or deep. Since four of the mortaria are broken from the bottom, five of them from the body and one of them from the mouth, they have a handle, without a handle; shallow or deep could not be included in any classification.

CONCLUSION

As a result; in the Basilical planned structure of the Bathonea excavations carried out on the Avcılar shores of the İstanbul Küçükçekmece Lake Basin, Mortarium and Mortarium Piliums were found intensively in the apsidal section, which is thought to be a workshop. When we look at the other context finds uncovered at the levels between 5.33 and 3.92 m of the same building, there are many unguentaria made of terracotta⁵⁷, bone mixers (Fig. 34)⁵⁸, and amphorae from different geographies⁵⁹, lots of glass slag⁶⁰ and lamps as lighting tools.⁶¹ Its existence proves that this place is a special place. It is understood that the apsidal part of the building can be entered separately with a large and specially equipped wooden door.⁶² It is seen that the apsidal section, which has clean and dirty water channels and a large fire/stove unit, is divided into different workshops. In fact, a latrina (toilet) has been prepared for the use of officials in this section.⁶³ Late Antiquity writers speak of a drug production center called *Daphnusion* near Rhe-

55 Tombul 2006: 255; Ergürer 2015: 89; Korkut 2002: 240-245.

56 Crawford 1990: 51, 65, 92, 95.

57 Aydıngün vd. 2013: 39; Aydıngün 2017: 4; Aydıngün 2017: 381; Kaya 2013: 239; Kaya - Aydıngün 2020: 503-512.

58 Karaca vd. 2021: 83-90.

59 Kara 2016: 52; Kara 2017: 277-278; Kara 2020: 426-427.

60 Atik - Özkılıç 2147: 317-342; Atik 2018: 233.

61 Kaya 2019: 15.

62 Enez 2017: 2017.

57 Aydıngün vd. 2013: 39; Aydıngün 2017: 4; Aydıngün 2017: 381; Kaya 2013: 239; Kaya - Aydıngün 2020: 503-512.

58 Karaca vd. 2021: 83-90.

59 Kara 2016: 52; Kara 2017: 277-278; Kara 2020: 426-427.

60 Atik - Özkılıç 2147: 317-342; Atik 2018: 233.

61 Kaya 2019: 15.

62 Enez 2017: 2017.

63 Külzer 2001: IX, 5. 1-3; Stephani 2010: 223; Samothrakes 1963: 589; Choniatae 1975: 389; Delehay 1921: 138; Thomas - Hero 2000: 1292.

merkezinden söz etmektedir.⁶³ Kazı alanında çok sayıda soğanlı tıbbi bitki türü hala varlığını sürdürmektedir.⁶⁴ Büyük olasılıkla ilk çağlarda Bathonea olarak tanınan Firuzköy Yarımadası'ndaki yerleşmede bulunan Bazilikal Yapının, Geç Antik Çağ'da başkent Constantinopolis yakınında varlığından söz edilen ilaç üretim merkezi Daphnusion olabileceği tarafımızca düşünülmektedir. Söz konusu yerin yakınlarında bir taş köprü'nün bulunduğu ifade edilmesi ise Küçükçekmece'de Göl ile denizi birleştiren kanalın üzerinde (Rhegion) İmparator Iustinianus tarafından yaptırıldığını Prokopius'tan⁶⁵ öğrendiğimiz taş köprü ile uyusmaktadır. Bu yazıda tanıtılan Mortarium ve Motarium Piliiumların da söz konusu antik eczaneyi "Daphnusion"u kanıtlayan öğelerden bir grup olarak değerlendirmekteyiz.

gion (Küçükçekmece). Numerous bulbous medicinal plant species still exist in the excavation area⁶⁴ We think that the Basilical Building, where the settlement on the Firuzköy peninsula, which was most likely known as Bathonea in the first ages, is located, maybe Daphnusion, the drug production center that was mentioned in the Late Antiquity near the capital Constantinople. The statement that there is a stone bridge near the place in question is compatible with the stone bridge we learned from Procopius⁶⁵ that it was built by Emperor Justinian on the canal (Rhegion) connecting the lake and the sea in Küçükçekmece. We consider the Mortarium and Motarium Piliiniums introduced in this article as a group of items that prove the ancient pharmacy "Daphnusion".

63 Külzer 2001: IX, 5. 1-3; Stephani 2010: 223; Samothrakes 1963: 589; Choniatae 1975: 389; Delehay 1921: 138; Thomas - Hero 2000: 1292.

64 Özcan 2017: 367-380.

65 Prokopius IV: 8.

64 Özcan 2017: 367-380.

65 Prokopius IV: 8.

KAYNAKÇA / BIBLIOGRAPHY

Antik Kaynaklar / Ancient Sources

Apicius, *De Re Coquinaria II*. (https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Apicius/2*.html) (25.05.2021)

Cato, Marcus. *De Agriculture*. (https://penelope.uchicago.edu/Thayer/L/Roman/Texts/Cato/De_Agricultura/E*.html) (25.05.2021).

Columella, Lucius. *De Re Rustica XII*. (http://www.thelatinlibrary.com/columella/columella.rr12.shtml) (25.05.2021))

Herodotos. (2013). *Herodot Tarihi*. (Çev. M. Ökmen), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Prokopius (Procopius), *Buildings IV*. (https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Procopius/Buildings/4C*.html) (12.06.2021)

Plinius, Secundus Gaius (Pliny). *Naturalis Historia. XVIII*. (https://penelope.uchicago.edu/Thayer/L/Roman/Texts/Pliny_the_Elder/18*.html) (25.05.2021)

Modern Kaynaklar / Modern Sources

Atik, Ş. - Özkılıç, M. (2017). Küçükçekmece Göl Havzası (Bathonea?) Kazılan Geç Antik Dönem Cam Buluntuları. (Ed. Ş. G. Aydıngün). *İstanbul Küçükçekmece Göl Havzası Kazıları (Bathonea)*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 317-341.

Atik, Ş. (2018). Küçükçekmece Göl Havzası (Bathonea?) Buluntuları Işığında Sosyal Yaşam Kurguları. (Eds. Ş. G. Aydıngün, Y. Benli - A. Enez). *Uluslararası Avcılar Sempozyumu. Bütün Yollar Avcılardan Geçer*. İstanbul: Genel Ajans Basım, 229-242.

Aydingün, Ş. (2010). İstanbul Prehistoric Survey in 2007 Season. *Proceedings of the 6th International Congress on the Archaeology of the Ancient Near East 2*, 75-84.

Aydingün, Ş. (2013). Küçükçekmece Gölü Havzası (Bathonea?) Kazıları (2009-2012). *İstanbul Araştırmaları Yıllığı*, 2, 41-43.

Aydingün, Ş., Aslan, A. - Kaya, D. (2013). Küçükçekmece Göl Havzası (Bathonea?) Kazılarında Ele Geçen Unguentariumlar. *İstanbul Araştırmaları Yıllığı*, 2, 39-52.

Aydingün, G. Ş., Heyd, V., H. Öniz - E. Güldoğan. (2014). İstanbul Tarih Öncesi Araştırmalarından Tunç Çağı Verileri. *Arkeoloji ve Sanat*, 145, 21-34.

Aydingün, Ş. (2017a). Küçükçekmece Göl Havzası (Bathonea) Kazıları İlk Beş Yıllık Değerlendirme 2010-2015. 38. *Kazı Sonuçları Toplantısı*, 1, 371-388.

Aydingün, Ş. (2017b). Nehir - Göl - Deniz Birleşmesinde Bir Kazı Yeri (İlk Beş Yıllık Çalışma). (Ed. Ş. G. Aydıngün). *İstanbul Küçükçekmece Göl Havzası Kazıları (Bathonea)*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 1-69.

Aydingün, Ş. (2018). Arkeolojik Verilerle Avcılar'ın Yüz Binlerce Yıl Öncesine Uzanan Geçmişi. (Ed. Ş. G. Aydıngün, Y. Benli - A. Enez) *Uluslararası Avcılar Sempozyumu. Bütün Yollar Avcılardan Geçer*. İstanbul: Genel Ajans, 262-313.

Aydingün, Ş. - Aydıngün, H. (2020). İstanbul Küçükçekmece Göl Havzası'nın Tarihöncesi (Paleolitik - Erken Tunç Çağları). *Amisos*, 5/ 8, 7-17.

Berlin, A. - Slane, K. W. (1997). Tell Anafa II. *The Hellenistic and Roman Pottery*. Ann Arbor, Columbia.

Choniatae, N. (1975). *Historia: Corpus Fontium Historiae Byzantinae - Series Berolinensis I-II*. De Gruyter, Berlin - New York.

Crawford, S. J. (1990). *The Byzantine Shops at Sardis*. Cambridge: Harvard University Press.

Çokay Kepçe, S. (2013). Pamphylia Bölgesi'nden Kuzey Suriye Mortariumları. (Eds. O. Tekin, M. H. Sayar - E. Konyar). *Tarhan Armağanı, M. Taner Tarhan'a Sunulan Makaleler*. İstanbul: Ege Yayınları, 165-173.

Delehay, H. (1921). *Deus Typica Byzantins de l'epoque des Paléologues*. Brüksel.

Doğan, S. (2007). Bizans Dönemi'nde Pamfilya ve Likya'da Gündelik Kullanımdaki Taş Gereçler. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 24, 63-75.

Enez, A. (2017). Küçükçekmece Göl Havzası (Bathonea ?) Kazılarında Bulunan Ahşap Bir Kapının Metal Aksamı ve Modellemesi. (Ed. Ş. G. Aydıngün). *İstanbul Küçükçekmece Göl Havzası Kazıları (Bathonea)*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 271-238.

Enez, A. (2019). *Küçükçekmece Göl Havzası (Bathonea) Metal Buluntuları*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Edirne).

Er, Y. (2012). *Klasik Arkeoloji Sözlüğü*. Ankara: Phoenix Yayınevi.

Ergürer, H. (2015). Parion Roma Dönemi Mermer Kapları. (Eds. C. Başaran - V. Keleş). *Parion Kazıları 10. Yıl Armağanı*. Ankara: Bilgin Kültür Sanat Yayınları, 87-98.

Eroğlu, M. (2019). *Aigai'deki (Aiolis) Endüstriyel Üretime Ait Taş Donanımlar*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, İzmir)

Hayes, J. W.(1967). North Syrian Mortaria, *Hesperia*, 36/4, 337-348.

Kara, Ü. (2016). Küçükçekmece Göl Havzası Arkeolojik Kazılarında Yürütülen Amphora Çalışmaları. *Tina Denizcilik Arkeolojisi Dergisi*, 6, 50-63.

Kara, Ü. (2017). Küçükçekmece Göl Havzası (Bathonea?) Kazılarında Ele Geçen Dipintolu LR2 ve Damgalı LR13 Amphoraları. *İstanbul Küçükçekmece Göl Havzası Kazıları (Bathonea)*. (Ed. Ş. G. Aydıngün). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 277-285.

Kara, Ü. (2020). A Group of One-Handled "Sardis Type" Amphorae From the Excavations at Küçükçekmece Lake Basin (Bathonea ?). *Olba*, 28, 421-438.

Karaca, E., Kaya, Ö. Özkan, H. - Aydıngün, Ş. (2021). Küçükçekmece Göl Havzası (Bathonea) Kazıları Kemik Buluntuları. *Arkeoloji ve Sanat*, 162, 83-90.

Kaya, D. (2017). Küçükçekmece Göl Havzası (Bathonea ?) Kazıları Geç Antik Çağ Unguentariumları 2013. (Ed. Ş. G. Aydıngün). *İstanbul Küçükçekmece Göl Havzası Kazıları (Bathonea)*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 239-258.

Kaya, D. (2019). *Küçükçekmece Göl Havzası (Bathonea) Kazıları Unguentariumları*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Edirne)

Kaya, D. - Aydıngün, Ş. (2020). Küçükçekmece Göl Havzası (Bathonea) Kazıları Geç Antik Çağ Yapı Kompleksinin Unguentariumlar Üzerinden Değerlendirilmesi. *Parion Studies, Propontis ve Çevre Kültürleri/Propontis and Surrounding Cultures, III*, 503-512.

Kaya, Ö. (2019). *Küçükçekmece Göl Havzası (Bathonea) Kazılarında Bulunan Kandiller*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli)

Kazhdan, A. P. (1991). *The Oxford Dictionary of Byzantium 2*. Oxford: Univerity Press.

Korkut, T. (2002). Steinerne Mörserschalen aus Patara. *Archäologische Anzeiger*, 1, 233-245.

Külzer, A. (2008). *Ostthrakien: Tabula Imperii Byzantini 12*. Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften Wien.

Moritiz, L. A. (1958). *Grain - Mills and Flour in Classical Antiquity*. Oxford: At The Clarendon Press.

Özcan, T. (2017). Küçükçekmece Gölü'nün Kuzeyinde Yer Alan Arkeolojik Sit Alanına İlişkin Floristik Gözlemler. *İstanbul Küçükçekmece Göl Havzası Kazıları (Bathonea)*. (Ed. Ş. G. Aydıngün). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 367-380.

Özkaya, V. - Şahin, F. S. (2020). Körtik Tepe Kültürü Uygarlığının İlk Yetkin Deneyimi. 41. *Kazı Sonuçları Toplantısı*, 4, 375-389.

Poupaki, E. (2009). Stone Agricultural Implements from the Island of Kos: The Evidence from Kardamania, the Ancient Demos Halasarna. *The Aegean and its Cultures: Proceedings of the First Oxford - Athens Graduate Student Workshop*, 109-119.

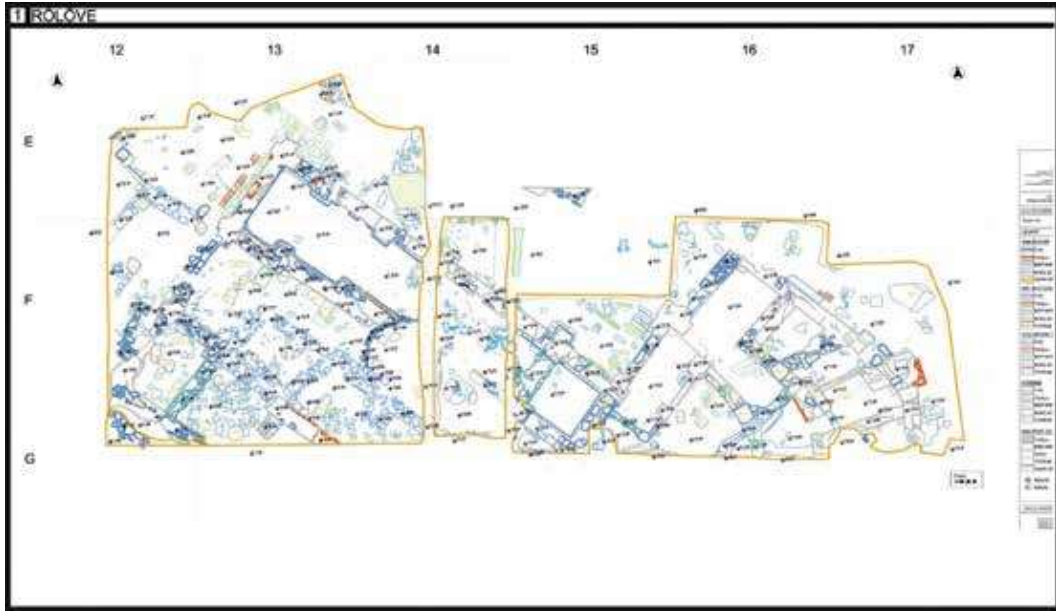
- Samothrakes, A. (1963). *Λεξιχόν Γεωγραφικόν και Ιστορικόν μς Θράκης*. Athens.
- Stephanus Byzantinus, sec. VI., - August Meineke. (1849). *Stephani Byzantii Ethnicorum Quae Supersunt*. Berolini: Reimer.
- Symonds, R. P. (2012). A Brief of the Ceramic Mortarium in Antiquity. *Journal of Roman Pottery Studies*, 15, 169–214.
- Tek, A. T. (2003). Geç Roma İmparatorluk Çağında Üretilmiş Grekçe Damgalı Pişmiş Toprak Mortariumlar. III. *Uluslararası Eskişehir Pişmiş Toprak Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, 395 - 403.
- Tekçam, T. (2007). *Arkeoloji Sözlüğü*. İstanbul: Alfa Basın Yayın Dağıtım.
- Tekin, O. (2017). Küçükçekmece Göl Havzası Kazıları'nda Bulunan Sikkeler ve Yerleşim Yerine Katkıları. (Ed. Ş. G. Aydingün). *İstanbul Küçükçekmece Göl Havzası Kazıları (Bathonea)*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 359-365.
- Thomas, J. P. – Hero, A. C. (2000). *Byzantine Monastic Foundati-on Documents: A Complete Translation of the Surviving Founder's Typika and Testaments, I–V*. Washington, D.C.: Dumbarton Oaks Research Library and Collection.
- Tombul, M. (2006). Troas Bölgesi Hellenistik ve Roma Dönemi Taş Kapları. (Ed. T. Takaoğlu). *65. Yaşında Abdullah Yaylalı'ya Sunulan Yazılar*. İstanbul: Hitit Color, 254–262.
- Türkmen, B. (2009). *Alliano'da Bulunan Ezme ve Öğütme Taş Aletleri İle Taş Kaplar*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Edirne)
- Yangaki, A. G. (2009). North Syrian Mortaria and Other Late Roman Personal and Utility Objects Bearing Inscriptions of Good Luck. *Byzantina Symmeikta*, 19, 247–287.
- Yıldızlı, M. - Ergürer, H. E. (2019). Parion Roma Dönemi Taş Kapları (2010–2018). (Ed.V. Keleş, H. Kasapoğlu, H. Ertuğ Ergürer, E. Çelikbaş - A. Yılmaz). *Cevat Başaran'a 60. Yaş Armağanı*. Ankara: SAGE Yayıncılık, 625–636.

Şek. 1: Küçükçekmece Göl Havzası (Google Earth)
Fig. 1: Küçükçekmece Lake Basin (Google Earth)

Şek. 2: Avcılar Firuzköy Yarımadası (Fotograf: M. Öztürk)
Fig. 2: Avcılar, Firuzköy Peninsula (Photograph: M. Öztürk)

Şek. 3: Bazilikal Planlı Yapının planı (Fotoğraf: Bathonea Kazı Arşivi, 2015)

Fig. 3: The plan of the Basilical Building (Photograph: Bathonea Excavation Archive, 2015)

Şek. 4: Bazilikal Planlı Yapının kazılarına başlarken (Hava Fotoğrafı: M. Öztürk)

Fig. 4: First times of excavations of the Basilical Building (Aerial photograph: M. Öztürk)

Şek: 5: Porfir, tutamaklı derin mortarium (Fotoğraf: H. Aydıngün, 2021)
Fig: 5: Porphyry, deep mortarium with handles (Photograph: H. Aydıngün, 2021)

Şek: 6a-6b: Mermer, yapımı tamamlanmamış tutamaklı sığ mortarium parçası (Fotoğraf: H. Aydıngün, 2021)
Fig: 6a-6b: Marble, fragment of shallow mortarium with handles (Photograph: H. Aydıngün, 2021)

Şek: 7a-7b: Taş, tutamaklı derin mortarium parçası (Fotoğraf: H. Aydingün, 2021)
Fig. 7a-7b: Stone, fragments of a deep mortarium with handles (Photograph: H. Aydingün, 2021)

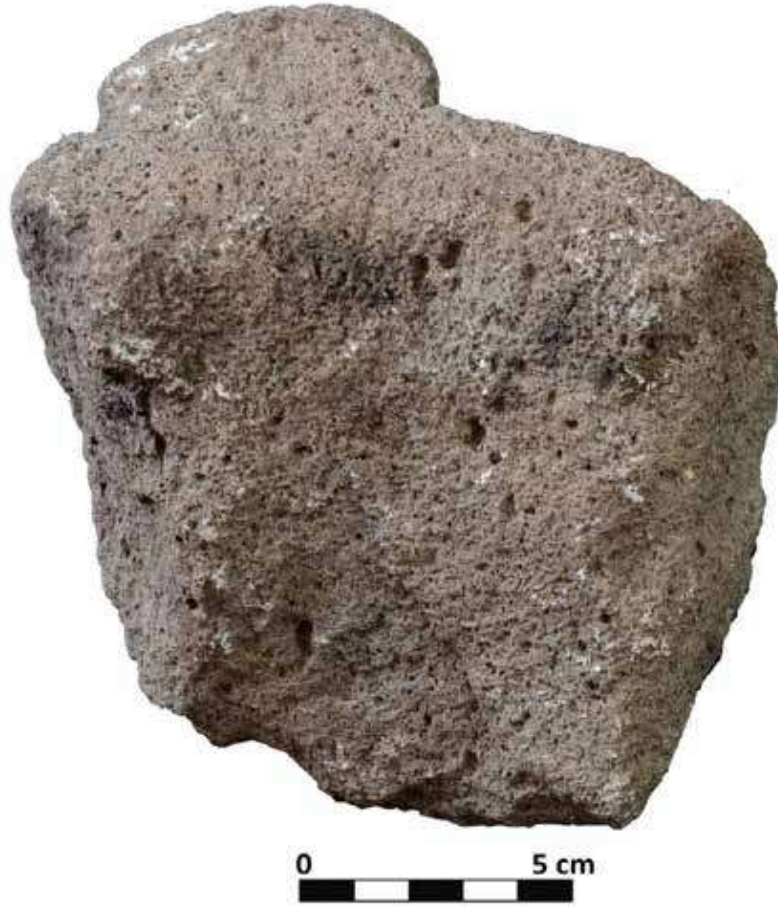
Şek. 8: Mermer, tutamaklı sığ mortarium parçası (Fotoğraf: H. Aydingün, 2021)
Fig. 8: Marble, fragment of shallow mortarium with handles (Photograph: H. Aydingün, 2021)

Şek. 9: Mermer, tutamaklı sığ mortarium parçası (Fotoğraf: H. Aydingün, 2021)
Fig. 9: Marble, fragment of shallow mortarium with handles (Photograph: H. Aydingün, 2021)

Şek. 10: Taş, akıtıçlı mortarium parçası (Fotoğraf: H. Aydingün, 2021)
Fig. 10: Stone, fragment of a corrugated tube mortarium (Photograph: H. Aydingün, 2021)

Şek. 11: Taş, tutamaklı mortarium parçası (Fotoğraf: H. Aydıngün, 2021)
Fig. 11: Stone, fragment of mortarium with handle (Photograph: H. Aydıngün, 2021)

Şek. 12a-12b: Mermer, tutamaklı sığ mortarium parçası (Fotoğraf: H. Aydıngün, 2021)
Fig. 12a-12b: Marble, fragment of shallow mortarium with handles (Photograph: H. Aydıngün, 2021)

Şek. 13: Taş, tutamaklı sığ mortarium parçası (Fotoğraf: H. Aydingün, 2021)
Fig. 13: Stone, fragment of shallow mortarium with handles (Photograph: H. Aydingün, 2021)

Şek. 14: Taş, tutamaklı mortarium parçası (Fotoğraf: H. Aydingün, 2021)
Fig. 14: Stone, fragment of mortarium with handle (Photograph: H. Aydingün, 2021)

Şek. 15: Taş, tutamaklı mortarium parçası (Fotoğraf: H. Aydingün, 2021)
Fig. 15: Stone, fragment of mortarium with handle (Photograph: H. Aydingün, 2021)

Şek. 16: Mermer, mortarium gövde parçası (Fotoğraf: H. Aydingün, 2021)
Fig. 16: Marble, fragment of mortarium (Photograph: H. Aydingün, 2021)

Şek. 17: Taş, mortarium gövde parçası (Fotoğraf: H. Aydıngün, 2021)
Fig. 17: Stone, fragment of mortarium (Photograph: H. Aydıngün, 2021)

Şek. 18: Taş, mortarium gövde parçası (Fotoğraf: H. Aydıngün, 2021)
Fig. 18: Stone, fragment of mortarium (Photograph: H. Aydıngün, 2021)

Şek. 19: Taş, mortarium gövde parçası (Fotoğraf: H. Aydingün, 2021)
Fig. 19: Stone, fragment of mortarium (Photograph: H. Aydingün, 2021)

Şek. 20: Taş, mortarium parçası (Fotoğraf: H. Aydingün, 2021)
Fig. 20: Stone, fragment of mortarium (Photograph: H. Aydingün, 2021)

Şek. 21: Taş, mortarium gövde parçası (Fotoğraf: H. Aydingün, 2021)
Fig. 21: Stone, fragment of mortarium (Photograph: H. Aydingün, 2021)

Şek. 22: Taş, mortarium dip parçası (Fotoğraf: H. Aydingün, 2021)
Fig. 22: Stone, mortarium fragment of the base (Photograph: H. Aydingün, 2021)

Şek. 23: Taş, mortarium dip parçası (Fotoğraf: H. Aydingün, 2021)
Fig. 23: Stone, mortarium fragment of the base (Photograph: H. Aydingün, 2021)

Şek. 24: Taş, mortarium dip parçası (Fotoğraf: H. Aydingün, 2021)
Fig. 24: Stone, mortarium fragment of the base (Photograph: H. Aydingün, 2021)

Şek. 25: Taş, mortarium dip parçası (Fotoğraf: H. Aydingün, 2021)
Fig. 25: Stone, mortarium fragment of the base (Photograph: H. Aydingün, 2021)

Şek. 26: Mermer, akıtaçlı mortarium ağız parçası (Fotoğraf: H. Aydingün, 2021)
Fig. 26: Marble, lip mortarium base (Photograph: H. Aydingün, 2021)

Şek. 27: Taş, mortarium ağız parçası (Fotoğraf: H. Aydingün, 2021)
Fig. 27: Stone, rim fragment of the mortarium (Photograph: H. Aydingün, 2021)

Şek. 28: Mortarium Pilium bulunma anı (Fotoğraf: Bathonea Kazı Arşivi, 2013)
Fig. 28: In situ of Mortarium Pilium (Photograph: Bathonea Excavation Archive, 2013)

Şek. 29: Mermer, sap kısmı bükülmüş parmak formu ya da dirsek şeklinde Mortarium Pilium (Fotoğraf: H. Aydıngün, 2013)
Fig. 29: Marble, curved finger-shaped or elbow-shaped handle of Mortarium Pilium (Photograph: H. Aydıngün, 2013)

Şek. 30: Mermer, sap kısmı bükülmüş parmak formu ya da dirsek şeklinde Mortarium Pilium (Fotoğraf: H. Aydıngün, 2013)
Fig. 30: Marble, curved finger-shaped or elbow-shaped handle of Mortarium Pilium (Photograph: H. Aydıngün, 2013)

Şek. 31: Mermer, Mortarium Piliuam (Fotograf: H. Aydingün, 2013)
Fig. 31: Marble, Mortarium Piliuam (Photograph: H. Aydingün, 2013)

Şek. 32: Tunç, Mortarium Piliuam (Fotograf: H. Aydingün, 2013)
Fig. 32: Bronze, Mortarium Piliuam (Photograph: H. Aydingün, 2013)

Şek. 33: Taş, Mortarium Pilium (Fotoğraf: A. Enez, 2019)
Fig. 33: Stone, Mortarium Pilium (Photograph: A. Enez, 2019)

Şek. 34: Kemikten ilaç karıştırıcıları ve merhem kutusu (Fotoğraf: Bathonea Kazı Arşivi)
Fig. 34: Bone medicine mixers and ointment box (Photograph: Bathonea Excavation Archive)